

AUTOREFERAT

**przedstawiający dorobek i osiągnięcia naukowe
sporządzony dla celów postępowania habilitacyjnego**

I. Imię i nazwisko:

Michał Gałędek

II. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe:

Dyplom magistra prawa uzyskałem w dniu 15 maja 2002 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego, broniąc pracę magisterską w Katedrze Historii Państwa i Prawa Polskiego, zatytułowaną „Historia prawa wekslowego porównawczego w ujęciu porównawczym” pod kierunkiem prof. zw. dr. hab. Ryszarda Łaszewskiego.

Stopień doktora nauk prawnych w zakresie prawa uzyskałem w dniu 22 marca 2010 r. na mocy uchwały Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego na podstawie pracy: „Zespolona administracja rządowa na ziemi wileńskiej w latach 1922-1939”. Promotorem w przewodzie doktorskim był prof. zw. dr hab. Dariusz Szpoper. Recenzentami w przewodzie doktorskim byli: prof. zw. dr hab. Tadeusz Maciejewski i prof. zw. dr hab. Ryszard Łaszewski.

III. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach badawczych:

W latach 2002-2010 byłem zatrudniony jako asystent w Katedrze Powszechnej Historii Państwa i Prawa, zaś od 2010 r. jako adiunkt w tej Katedrze przekształconej w 2013 r. w Katedrę Historii Prawa.

IV. Wskazanie osiągnięcia naukowego:

Moim najważniejszym osiągnięciem naukowym stanowiącym znaczny wkład w rozwój nauk prawnych po uzyskaniu tytułu naukowego doktora jest monografia pt. „Koncepcje i projekty dla nowego ustroju administracji dla przyszłego Królestwa Polskiego. Studium z dziejów myśli administracyjnej” opublikowana w Wydawnictwie Arche (Gdańsk 2017, ss. 1-

544, ISBN 978-83-88445-71-2). Recenzentem wydawniczym monografii był prof. zw. dr hab. Tadeusz Stegner.

Ponadto w ramach studiów na koncepcjami i projektami ustrojowo-administracyjnymi w Królestwie Polskim (do 1832 r.) ukazały się drukiem następujące publikacje mojego (wyłączniego) autorstwa: (1) *Rola administracji w systemie politycznym Królestwa Polskiego do 1830 r.*, [w:] „System polityczny, prawo, konstytucja i ustrój Królestwa Polskiego 1815–1830” (ISBN 978-83-60748-42-8, red. L. Mażewski, von borowiecky, Radzymin 2013, ss. 133–154, recenzenci wydawniczy: Adam Wielomski, Ryszard Polak); (2) *Rekonstrukcja zarządu wojewódzkiego i obwodowego w latach 1830–1831*, [w:] „Przemiany ustrojowe Królestwa Polskiego w latach 1830–1833” (ISBN 978-83-60748-60-2, red. L. Mażewski, von borowiecky, Radzymin 2014, ss. 101–118, recenzenci wydawniczy: Adam Wielomski, Ryszard Polak); (3) *System rekrutacji wykwalifikowanych kadr urzędniczych w konstytucyjnym Królestwie Polskim*, „Miscellanea Historico-Iuridica” (ISSN 1732-9132, 2014, T. 13, z. 1, ss. 117–140, recenzenci wydawniczy: Waldemar Bednaruk, Eduardo Alvarez, Marzena Dyjakowska, Sławomir Godek, Karel Schelle, Anna Tarwacka, Andrzej Witkowski, Maria Zabłocka); (4) *Rada Administracyjna a implementacja Statutu organicznego z 1832 r. i problem utrzymania w mocy dotychczasowego prawodawstwa*, ss. 147–162; (5) *Samoograniczanie contra legem? Rada Administracyjna wobec problemu dostosowania własnej organizacji do Statutu organicznego dla Królestwa Polskiego wiosną 1832 r.*, ss. 281–292; (6) *Alternatywna legislatura? Wiosenna debata ustrojowa Rady Administracyjnej nad organizacją Rady Stanu w 1832 r.*, ss. 293–312; (7) *Rada Administracyjna wobec rekonstrukcji ustroju administracyjnego po nadaniu Statutu organicznego dla Królestwa Polskiego w 1832 r.*, ss. 187–208; (8) *Kilka sumarycznych uwag o kształtującej się w 1832 r. sytuacji ustrojopolitycznej Królestwa Polskiego na podstawie protokołów Rady Administracyjnej*, ss. 209–216 (pięć ostatnich rozdziałów zostało opublikowanych w opracowaniu „Królestwo Polskie w okresie namiestnictwa Iwana Paskiewicza (1832–1856). System polityczny, prawo i statut organiczny z 26 lutego 1832 r.” (ISBN 978-83-60748-7-0, red. L. Mażewski, von borowiecky, Radzymin 2015, recenzent wydawniczy: Norbert Kasperek).

1. **Cel naukowy osiągnięcia.** Celem badań, których efektem jest opracowanie monograficzne pt. *Koncepcje i projekty nowego ustroju administracji dla Królestwa Polskiego. Studium z dziejów myśli administracyjnej*, była analiza poglądów na nowy ustrój administracyjny, jakie reprezentanci polskiej elity politycznej formułowali w toku na wpół

oficjalnych prac prowadzonych z umocowania cesarza Aleksandra w latach 1813-1815. Opublikowana rozprawa ma więc charakter studium z dziejów myśli administracyjnej ograniczającego się do badań projektów (w szczególności projektów aktów normatywnych) i wypowiedzi formułowanych podczas prowadzenia prac praktycznych nad ukształtowaniem nowego ustroju administracyjnego.

W rozprawie studia nad myślą administracyjną prowadziłem w różnych komplementarnych względem siebie perspektywach. Przede wszystkim starałem się pogodzić – dominujące w pracy – klasyczne podejście do rozważanej problematyki z próbą ekstrapolacji prowadzonych badań i przedstawiania analizowanych zagadnień w szerszym kontekście. W pracy przeważa jednak tradycyjna egzegeza i hermeneutyka tekstów źródłowych informujących o poglądach administracyjnych budowniczych struktur państwowych Królestwa Polskiego. W materiale badawczym, który został poddany analizie, dominowały wypowiedzi na temat konkretnych instytucji oraz problemów administracyjnych. Zazwyczaj też miały one charakter ekspercki i specjalistyczny, a zarazem ściśle ukierunkowany praktycznie. Nierzadko przy tym były szczegółowe i rozbudowane, stanowiły wynik doświadczeń praktycznych, pozostawały w związku z realizacją określonego przedsięwzięcia legislacyjnego. Ze względu na taką specyfikę materiału badawczego praca ma charakter szczegółowego studium, w którym stosunkowo obficie są cytowane i szczegółowo analizowane wypowiedzi na tematy administracyjne. Kierowałem się bowiem przekonaniem, iż uchwycenie złożoności analizowanych problemów administracyjnych wymaga rozbudowanej analizy źródeł.

Niejednokrotnie też dyskusja nad problematyką ustroju administracyjnego wpisywała się w szerszy kontekst. Aparat administracyjny mógł być bowiem postrzegany w kategoriach narzędzia służącego do realizacji pewnych szerszych programów ideowych i politycznych, a zarazem mógł stanowić podstawowy element bardziej rozbudowanych koncepcji przebudowy systemu zarządzania sferą publiczną, dostosowanego do XIX-wiecznych standardów, a zarazem uwzględniających miejscową specyfikę. W konsekwencji w rozprawie starałem się zwracać uwagę na aksjologiczne i teleologiczne motywy dokonywanych wyborów. W szczególności podejmowałem próby wyróżniania tych wątków myśli administracyjnej, które (1) odwoływały się do argumentów użytecznych, (2) wskazywały na potrzebę modernizacji tak struktury państwowej, jak rzeczywistości społecznej, (3) okcydentalistycznego wzorowania się na rozwiązaniach obcych, (4) sięgania do tradycji narodowej oraz (5)

uwzględniania polskiej specyfiki rozpatrywanej przez pryzmat cech i zwyczajów narodowych. W tym kontekście przedmiotem analizy uczyniłem także problem tego, czy warunki rozwoju myśli administracyjnej w Królestwie Polskim nie były, przynajmniej pod pewnymi względami, typowe dla kraju peryferyjnego, zapóźnionego cywilizacyjnie (szczególnie ze względu na feudalne uwarunkowania społeczne i związaną z nimi ahachroniczną strukturę narodowej gospodarki), co determinowało wybory podejmowane przez elity tego kraju.

Zagadnienia te rozpatrywałem głównie na płaszczyźnie kwestii miejsca polskiej administracji i założeń, jakimi kierowali się w swych przemyśleniach przedstawiciele polskiej myśli administracyjnej na tle kierunków rozwoju administracji i myśli administracyjnej na zachodzie Europy. Istotny był także aspekt ogólnego stanu wiedzy na temat problematyki administracyjnej, jak również stopnia oraz zakresu, w jakim czerpano z innych doświadczeń i wzorców.

W rozprawie starałem się też sprawdzić tezy formułowane na gruncie historii myśli politycznej, wychodząc z założenia, że koncepcje dotyczące roli i funkcjonowania administracji są rozwinięciem poglądów na temat funkcjonowania całej sfery publicznej, zaś postrzeganie ustroju administracyjnego w znacznym stopniu stanowi reminiscencję poglądów na polityczno-ustrojowe koncepcje dotyczące całego układu władzy. Badając ten problem, zastanawiano się w szczególności nad zagadnieniami: (1) Na jakich podstawach można wyróżnić nurt zachowawczy, odwołujący się do tradycji i zorientowany retrospektywnie, a odwołujący się do republikańskiego dziedzictwa Rzeczypospolitej przedrozbiorowej? (2) Na jakich podstawach wyróżniać można nurt liberalny, dążący do modernizacji kraju według założeń krystalizującego się konstytucjonalizmu? (3) Czy w myśli administracyjnej można wyodrębnić zwarty nurt etatystyczny i w jaki sposób łączył on się z ideami republikańskimi i liberalnymi? W rozprawie podejmowano zatem próby ekstrapolacji refleksji i wniosków płynących z dyskusji na tematy administracyjne, przedstawiając je w kontekście szerszych wizji na temat roli i charakterystyki całego państwa. Szczególnie odnosi się to do uwag czynionych w tych partiach pracy, w których analizie poddawano poglądy na temat administracji jako elementu ustroju politycznego. W rezultacie refleksje dotyczące ustroju administracyjnego starałem się wpisywać w kontekst właściwy dla historii doktryn politycznych.

Ponadto specyfika analizowanego przeze mnie materiału badawczego wynikała z faktu, że wypowiedzi przedstawicieli myśli administracyjnej zaangażowanych w urzędowe prace koncepcyjne były zdeterminowane zwierzchnią wolą polityczną, obowiązującymi już aktami normatywnymi i udzielanymi wytycznymi. Skutkowało to koniecznością dostosowywania wypracowywanych rozwiązań i wpisywania ich w pewien określony już schemat organizacyjny, determinujący zakres tematyczny i główne kierunki myśli administracyjnej.

2. Struktura pracy. Cezurę początkową rozprawy wyznacza moment powołania do życia Rady Najwyższej Tymczasowej 1/13 marca 1813 r. Przejęcie kontroli nad Księstwem Warszawskim przez wojska rosyjskie i ukonstytuowanie się Rady rozpoczynało nowy etap, otwierając możliwości prowadzenia prac przygotowujących kompleksową reformę administracyjną kraju, w której można było wykorzystać tak doświadczenia nabyte w czasach napoleońskich, jak i zrealizować inne koncepcje reformatorskie, w szczególności nawiązujące do przedrozbiorowej tradycji ustrojowej.

Natomiast cezurę końcową rozprawy określa moment ustalenia treści Ustawy konstytucyjnej i aktów ustrojowo-administracyjnych, które jej towarzyszyły i były przygotowane równoległe w 1815 r. Przyjęcie konstytucji doprowadziło do zmiany uwarunkowań sytuacyjnych, wpływając znacząco na przebieg dotychczasowych prac. Odmienne niż przed nadaniem ustawy zasadniczej dalsza budowa ram organizacyjnych Królestwa Polskiego była już prowadzona w odniesieniu do konkretnych postanowień konstytucji, służyła ich wykonaniu i interpretacji.

Monografia została podzielona na rozdziały wyodrębniane według kryterium przedmiotowego. Rozdział pierwszy poświęcony został źródłom inspiracji, z których czerpali reprezentanci myśli administracyjnej przystępujący do prac nad organizacją zarządu w Królestwie Polskim. W tej części pracy w pierwszej kolejności skoncentrowano się na problemie stopnia rozwoju administracji i myśli administracyjnej w ówczesnej Europie, a w szczególności na zagadnieniu ewolucji, jaka dokonała się na początku XIX w. Podjęto także próbę zbilansowania dotychczasowych rodzimych doświadczeń z nowożytną administracją, poczynając od przedstawienia reform przeprowadzanych w okresie stanisławowskim i stojących za nimi założeń koncepcyjnych ówczesnej polskiej myśli administracyjnej. Podstawowy punkt odniesienia stanowiły jednak doświadczenia ustrojowe z epoki Księstwa Warszawskiego i zderzenie z napoleońskimi rozwiązaniami organizacyjnymi. Natomiast trzecim źródłem inspiracji były rozwiązania zawarte w tzw. litewskich projektach

konstytucyjnych z 1811 i 1812 r. W rozdziale drugim został omówiony przebieg prac nad organizacją ustroju administracyjnego dla Królestwa Polskiego. Z kolei zasadnicza część pracy dzieli się według klasycznego schematu z wyodrębnieniem problematyki administracji centralnej, administracji lokalnej oraz korpusu urzędniczego. W trzecim rozdziale przedstawiłem stosunek przedstawicieli polskiej myśli administracyjnej do zagadnienia: (1) roli monarchy w egzekutywie w kontekście zasady suwerenności władzy monarszej, (2) pozycji namiestnika, czy też kolegów jako zastępczych ośrodków władzy zwierzchniej względem administracji, (3) instrumentów oddziaływania sejmu na rząd i administrację (w szczególności problematyka odpowiedzialności konstytucyjnej) oraz (4) statusu rady stanu. W rozdziale czwartym skupiam się na problematyce organizacji władz ministerialnych. Zostały w nim omówione zagadnienia: (1) podziału resortowego, (2) charakterystyki działania organów ministerialnych (zwłaszcza kwestia kolegialności) oraz (3) wewnętrznej struktury administracji centralnej. W rozdziale piątym przedstawione zostały koncepcje odnoszące się do zagadnień organizacji administracji szczebla wojewódzkiego. Na pierwszy plan wysuwały się kwestie: (1) centralizmu i wykonawczego charakteru władz wojewódzkich, (2) podstaw podziału administracyjnego na województwa, (3) kolegialności, (4) wykonywanych zadań, (5) wpływu rad wojewódzkich na administrację. Rozdział szósty poświęciłem kwestii organizacji władzy na najniższych szczeblach drabiny administracyjnej z wyodrębnieniem pomysłów na organizację urzędów pośredniego szczebla (komisarzy obwodowych) oraz odrębną organizację zarządu w miastach i w dominiach wiejskich. W rozdziale siódmym przedstawiłem projekty i wypowiedzi odnoszące się do „stanu urzędniczego” i biurokracji, w szczególności koncepcje zwolenników i przeciwników (1) obieralności, (2) nieodpłatności oraz (3) kadencyjności urzędów, (4) problematyka cenzusów majątkowych oraz (5) wymagania dotyczące wykształcenia i kwalifikacji zawodowych, wreszcie też (6) zagadnienie wykroczeń urzędniczych oraz odpowiedzialności dyscyplinarnej i karnej.

3. Metodologia. W badaniach oparłem się na archiwalnych tekstach źródłowych, przede wszystkim projektach i protokołach obrad różnych gremiów odpowiedzialnych za wypracowanie założeń, na jakich oprzeć się miał ustrój administracyjny w Królestwie Polskim. Wykorzystałem też różnorodne inne materiały archiwalne oraz źródła pamiętnikarskie. Podstawę źródłową pracy stanowiły zwłaszcza rękopisy Biblioteki Ksiąząt Czartoryskich Muzeum Narodowego w Krakowie dotyczące okresu tworzenia Królestwa Polskiego, zwłaszcza archiwalia związane z działalnością Komitetu Cywilnego Reformy oraz prowadzonych w 1815 r. prac konstytucyjnych. Ze zbiorów krakowskich wiele cennych

informacji dostarczyły również materiały rękopiśmienne Biblioteki Naukowej Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności, zaś z warszawskich przede wszystkim kolekcje Archiwum Głównego Akt Dawnych. W pracy wykorzystane zostały także rękopisy Biblioteki im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego, Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu, Biblioteki Narodowej, Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego oraz Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, a także innych archiwów państwowych w Polsce (w Kielcach, Lublinie, Łodzi, Płocku i Poznaniu) i w Rosji (Gosudarstvennyj Archiv Rossijskoj Federacji i Rossijskij Gosudarstvennyj Archiv Drevnich Aktov w Moskwie oraz Rossijskij Gosudarstvennyj Istoriceskij Archiv w Petersburgu).

W egzegezie i hermeneutyce tekstów źródłowych (protokołów i pisemnych elaboratów wyrażających stosunek autora wypowiedzi do danego zagadnienia administracyjnego) zastosowanie znalazła przede wszystkim metoda filologiczna, aksjologiczna i funkcjonalna. Analizie poddałem zarówno stosowany sposób argumentacji, jak i cele, których realizacji miała ona służyć. Wykorzystałem także metodę formalno-dogmatyczną w odniesieniu do analizowanych projektów aktów prawnych. W pracy przeprowadziłem również badania porównawcze między poszczególnymi z analizowanych projektów i koncepcji. Ponadto podejmowałem próby konfrontacji polskiej myśli administracyjnej na tle głównych kierunków rozwoju myśli europejskiej i źródeł, z których czerpano inspiracje. Metoda komparatystyczna umożliwiła mi ocenę ewolucji polskiej myśli administracyjnej przy zestawieniu poglądów głoszonych w pierwszych latach istnienia Królestwa Polskiego z refleksją na tematy administracyjne w okresie stanisławowskim oraz w dobie Księstwa Warszawskiego.

4. Wnioski badawcze. Przeprowadzona w pracy analiza materiałów źródłowych prowadzi do wniosku, że wraz z zajęciem ziem polskich przez wojska rosyjskie i powołaniem Rady Najwyższej Tymczasowej w ciągu następnego roku jeszcze nie rozpoczęły się prace nad przebudową ustroju administracyjnego Księstwa Warszawskiego. Sytuacja ta uległa zasadniczej zmianie wraz z ustanowieniem Komitetu Cywilnego Reformy 19 maja 1814 r. Z chwilą jego ukonstytuowania rozpoczął się półtoraroczny okres zintensyfikowanych prac nad nowym ustrojem państwa, których przebieg szczegółowo zrekonstruowałem w rozprawie. W centrum zainteresowania znalazła się reforma struktur administracyjnych. Prace, które zostały zainaugurowane na początku lipca 1814 r., zaowocowały w pierwszej kolejności przygotowaniem projektu *Zasad konstytucji dla Królestwa Polskiego*. *Zasady* zostały

opracowane poza oficjalnym tokiem prac Komitetu, podobnie jak i szereg innych projektów konstytucyjnych i administracyjnych pochodzących z 1814 r. Ukończenie swego dzieła przez Komitet Cywilny Reformy w maju 1815 r. zbiegło się w czasie z utworzeniem Królestwa Polskiego, rozpoczynając kolejne stadium prac ustrojowo-administracyjnych, które od tego momentu miały być prowadzone w wykonaniu postanowień *Zasad konstytucji*, jak również z wykorzystaniem dorobku wypracowanego przez Komitet. Przede wszystkim twórcy projektów ustrojowych podjęli prace nad zredagowaniem ostatecznego tekstu ustawy konstytucyjnej. Zadanie to zostało powierzone Ludwikowi Platerowi, który 26 sierpnia przygotował stosowny projekt. Stał się on punktem wyjścia dla dalszych prac. Równoległe osoby zaangażowane w przebudowę ustrojowo-prawną państwa opracowały harmonogram dalszych prac organizacyjnych prowadzonych przez różne komisje. Dla przygotowania reformy ustroju administracyjnego kluczową rolę odegrała zwłaszcza Komisja Ministerialna Spraw Wewnętrznych.

Treść projektów ustrojowo-administracyjnych sporządzanych w latach 1813-1815 potwierdza dotychczasowe ustalenia nauki historyczno-prawnej, że pomimo charakterystycznego dla tego okresu konserwatywnego odwrotu od instytucji napoleońskich i deklarowanej chęci restytucji urzędów przedrozbiorowych, podstawowym źródłem inspiracji dla projektowanych reform ustroju administracyjnego były rozwiązania i doświadczenia zebrane w napoleońskim Księstwie Warszawskim. Bardziej odważne próby powrotu do ustroju administracyjnego wprowadzonego w okresie stanisławowskim, w szczególności konkretne instytucjonalne nawiązywanie do reform przeprowadzonych przez Sejm Czteroletni (jak w przypadku komisji porządkowych w projekcie Kajetana Koźmiana), pozostawały w wyraźnej mniejszości i nie spotkały się z akceptacją przeważającej części elity politycznej zaangażowanej w przygotowywanie reformy administracyjnej.

Burzliwe wydarzenia minionych epok złożyły się na bogaty bagaż doświadczeń budowniczych Królestwa Polskiego, co z jednej strony pozwalało na formułowanie dojrzałych ocen rzeczywistości, z drugiej strony decydowało o dominacji zachowawczego podejścia przy wyborze kierunków przebudowy ustrojowej kraju. Ową zachowawczość można jednak rozumieć dwojako. Z jednej strony u jej źródeł leżały niewątpliwe resentymenty w stosunku do dziedzictwa przedrozbiorowego, tym większe, że w niektórych przedsięwzięciach reformatorskich Sejmu Wielkiego przedstawiciele polskiej myśli

administracyjnej, którzy pozostali wciąż aktywni w latach 1813-1815, zdążyli już w młodości wziąć udział bądź z bliska im się przypatrywać.

Z drugiej strony zdecydowana większość osób zaangażowanych w projekt ustrojowy dla Królestwa Polskiego kształtowała swoje dojrzałe spojrzenie na państwo pod wpływem praktycznych doświadczeń, w zetknięciu z nowymi formami i instytucjami administracyjnymi kształtowanymi w Księstwie Warszawskim, a także pod zaborami. Jak udowodnił zwłaszcza przebieg debaty toczącej się na forum Komitetu Cywilnego Reformy, niektórzy reprezentanci tego środowiska, których zdanie ostatecznie przeważało przy określeniu założeń dla reorganizacji ustroju administracyjnego, doceniali walory uporządkowanego, stabilnego i zawodowego aparatu biurokratycznego, nawet pomimo rozlicznych trudności, jakie wiązały się z niedostatkiem własnych tradycji w tym zakresie. Dlatego też w swej koncepcji reformy ustroju administracyjnego chcieli oni zachować umiar i nie przeprowadzać zbyt gruntownej rekonstrukcji struktur administracyjnych ukształtowanych w dobie Księstwa Warszawskiego. Tendencja ta wzmocniana była przeświadczeniem o niespotykanej dynamice przemian zachodzących na przełomie XVIII i XIX w. Dokonany postęp cywilizacyjny uzmysławiał twórcom ustroju Królestwa Polskiego, że świat, jaki istniał w wieku Oświecenia, bezpowrotnie odszedł do przeszłości. Uważali oni, że fakt ten bezwzględnie należy uwzględnić i próbować „zblizać się” do przedrozbiorowej tradycji tylko „w miarę, ile różnica okoliczności i czasów [na to] pozwala”, jak to zostało zadekretowane w *Zasadach konstytucji*. Dostrzegali konieczność dostosowania aparatu państwowego do nowych wyzwań i mieli świadomość, że w związku z tym na strukturach administracyjnych może ciążyć znacznie szerszy wachlarz zadań niż w realiach XVIII-wiecznych. W konsekwencji projektodawcy ustroju administracyjnego dla Królestwa Polskiego mieli świadomość, że instytucje i zasady uznawane za odpowiednie jeszcze w dobie reform Sejmu Wielkiego, nie przystawały do potrzeb kraju ćwierć wieku później. Nie oznaczało to bynajmniej, że środowisko związane z ks. Adamem Jerzym Czartoryskim i zaangażowane przez niego do rekonstrukcji państwa pragnęło odrzucić polski dorobek przedrozbiorowy. Większość z nich uważała jednak, że można go wykorzystywać jedynie selektywnie, bądź to odpowiednio zaadaptować niektóre rozwiązania do nowych potrzeb, bądź też częściej odwoływać się do ducha dawnych instytucji, pewnych ogólnych założeń i idei oraz do tradycyjnych symboli narodowych.

Dokonując tych ustaleń, we wnioskach końcowych rozprawy skupiłem się na odpowiedzi na pytanie, czy skupiony wokół osoby Czartoryskiego nieformalny obóz polityczny, który zaangażował się w pracę nad przygotowaniem reformy ustrojowej kraju – pomimo niewątpliwych różnic zwłaszcza pomiędzy tradycjonalistami a przedstawicielami „oświeconej liberalności” (umiarkowanymi „protoliberalami”) – był w pewnym zakresie światopoglądowo homogeniczny? Za czynnik decydujący o możliwości osiągnięcia pewnego wewnętrznego konsensusu oraz wpływający na zwartość i spójność wypracowanej koncepcji można uznać przywiązanie wyraźnej większości osób z otoczenia Czartoryskiego do późnooświeceniowych idei protoliberalnych w znaczeniu, jakie przypisuje temu pojęciu Maciej Janowski. Autor ten zauważa, po pierwsze, że „ogół oświeconych należał z pewnością – niezależnie od takich czy innych różnic – do tej samej formacji duchowej”, zaś podziały między nimi nie były „ostre”. Po drugie, Janowski wskazuje, że w czasach przedrozbiorowej szlacheckiej demokracji istniały już pewne elementy protoliberalne, jak „przywiązanie do idei wolności, rozumianej zarówno jako wolność indywidualna, jak i uczestnictwo w życiu publicznym” oraz „idea rządów prawa regulujących życie społeczne”. Po trzecie, wskazywał on, że „protoliberalizm Księstwa Warszawskiego wyraża się [...] w etatyźmie, entuzjazmie wobec idei państwa i przekonaniu o wszechmocy administracji państwowej”. Przeprowadzone przeze mnie badania ogólnie potwierdzają tezę, że synteza tych trzech składników stanowiła funkcję myślenia o państwie i administracji oświeconych protoliberalów, z tym zastrzeżeniem jednak, że upadek napoleońskiego Księstwa Warszawskiego i trudności, z jakim się ono borykało, doprowadziło do wzrostu krytycyzmu w stosunku do aparatu administracyjnego i biurokracji. W przededniu powstania konstytucyjnego Królestwa Polskiego ujawniła się cała skala i złożoność problemów, jakie wiązały się z prawidłowym funkcjonowaniem administracji. Struktura biurokratyczna jako narzędzie służące do przeprowadzania modernizacyjnych przemian społeczno-gospodarczych okazała się być daleka od ideału. Mimo to rozczarowanie, jakie niewątpliwie wkrađło się po doświadczeniach z czasów Księstwa Warszawskiego, nie oznaczało, że projektodawcy ustroju administracji dla Królestwa Polskiego stracili wiarę w możliwość stworzenia sprawnego aparatu administracyjnego po wyeliminowaniu wad, jakie utkwily w nim pod dotychczasowymi rządami.

Na tym tle wyróżniali się jedynie republikańscy tradycjonałiści, domagając się zniesienia struktur biurokratycznych, które uznali za nieprzydatne, czy wręcz szkodliwe dla zaspokajania potrzeb narodu. W kręгах elit polityczno-intelektualnych zdawali się oni pozostawać jednak w mniejszości, choć ich poglądy niewątpliwie znajdowały poparcie w

szerszych konserwatywnych kręgach ziemiańskich. Przede wszystkim jednak, różniąc się w swej wizji przyszłej administracji dla Królestwa Polskiego – opartej na służbie obywatelskiej a nie zawodowej – tradycjoniści znajdowali nić porozumienia z większością umiarkowanych przedstawicieli myśli liberalnej ze względu na wspólne im przywiązanie do idei wolnościowych oraz zasady praworządności.

W świetle analiz przeprowadzonych w pracy, doszedłem do wniosku, że polskich przedstawicieli „oświeconej liberalności” łączyła nieufność do nadaktywnego rządu i wszechobecnej administracji, choć już kwestia awersji do silnej władzy monarszej i scentralizowanego aparatu administracyjnego wydawała się być bardziej problematyczna. Otoczenie ks. Adama Jerzego Czartoryskiego powszechnie akceptowało bowiem „założenia ustroju umiarkowanego, stanowiącego przejaw kompromisu między ochroną interesów członków społeczeństwa oraz silną pozycją monarchy”. Poparcie, jakiego udzielano dla zasady monarchicznej, mogło wynikać nie tylko z przyczyn politycznych i wyrażać się w „baczności [na to], że warunkiem egzystencji [państwa polskiego] była podległość, a zatem w używaniu swobód konstytucyjnych uległość”, ale także mogło być motywowane ideowym przeświadczeniem o potrzebie zapewnienia monarsze i rządowi na tyle silnej pozycji, aby zabezpieczyć się przed „anarchią narodu” z czasów przedrozbiorowych.

Natomiast z drugiej strony późnooświeceniowi protoliberałowie wciąż chyba jeszcze bardziej wierzyli w „oświecony rząd” aniżeli obawiali się go. Twórcy projektów ustrojowych dla Królestwa Polskiego dalecy byli od „doktrynerskiego” podejścia „liberalizmu anarchicznego”, który będzie za kilka lat charakteryzował kaliszan. Jako umiarkowani liberałowie – choćby tylko przez wzgląd na uwarunkowania polityczne – starali się zachować wstrzeźliwość i ostrożność, przyznając reprezentacji narodowej atrybucje oddające władzę wykonawczą pod jej kontrolę. Uważali, że należy przy tym przeciwdziałać wytworzeniu się sytuacji, w której „każdy urzędnik jako sługa rządu [...] już z powołania swego [będzie uznawany za] nieprzyjaciela narodu”. Wprowadzenie ustroju konstytucyjnego i ustanowienie skutecznych mechanizmów konstytucyjnej i prawnej odpowiedzialności ministerialnej oraz urzędniczej sprawiało, że poczucie zagrożenia dla praw i wolności obywatelskich nie było jeszcze tak silnie odczuwane przez protoliberałów projektujących konstytucję Królestwa Polskiego, jak przez przedstawicieli myśli liberalnej w czasach późniejszych. Większość osób zgrupowanych wokół Czartoryskiego, nie zamierzało więc realnie osłabiać przyszłego rządu Królestwa Polskiego. W ich programie politycznym nie przewija się koncepcja, aby

restytuować układ stosunków między władzą wykonawczą i ustawodawczą, jaki został zaprojektowany w Konstytucji 3 maja. Nie oznaczało to bynajmniej, że zabezpieczenie wolności i prawa własności, tak jak i zapewnienie niezależności dla Sejmu i władzy sądowniczej nie stanowiło dla nich podstawowego celu konstytucyjnego. Protoliberalni projektodawcy ustroju dla Królestwa Polskiego stali przy tym na stanowisku, że reprezentacja narodowa – choć ograniczona w swych prawach w stosunku do przedrozbiorowego Sejmu – powinna dysponować jednak katalogiem szerszych uprawnień aniżeli w czasach Księstwa Warszawskiego. Ta próba godzenia interesów względnie silnego rządu z liberalnym podstawami ustrojowymi stanowiła platformę łączącą środowisko związane z Czartoryskim w sposobie myślenia o przyszłym państwie i jego administracji.

5. Inne publikacje powiązane. Wyniki badań poświęconych koncepcjom i projektom reorganizacji administracji (a także uwarunkowaniom polityczno-prawnym, w jakich one powstawały), które były prowadzone przeze mnie z zastosowaniem tych samych metod badawczych i w oparciu o materiał archiwalny o podobnym charakterze, ukazały się także w szeregu publikacji wydawanych pod redakcją naukową Lecha Mażewskiego w odniesieniu do planów rekonstrukcji administracji Królestwa Polskiego w okresie powstania listopadowego (rozdział pt.: *Rekonstrukcja zarządu wojewódzkiego i obwodowego w latach 1830-1831*, w: „Przemiany ustrojowe Królestwa Polskiego w latach 1830-1833”) oraz w związku z reformą ustrojowo-administracyjną po nadaniu *Statutu organicznego dla Królestwa Polskiego* z 1832 r. (rozdziały pt.: (1) *Samoograniczanie contra legem? Rada Administracyjna wobec problemu dostosowania własnej organizacji do Statutu organicznego dla Królestwa Polskiego wiosną 1832 r.*; (2) *Rada Administracyjna a implementacja Statutu organicznego z 1832 r. i problem utrzymania w mocy dotychczasowego prawodawstwa, Samoograniczanie contra legem? Rada Administracyjna wobec problemu dostosowania własnej organizacji do Statutu organicznego dla Królestwa Polskiego wiosną 1832 r.*; (3) *Alternatywna legislatura? Wiosenna debata ustrojowa Rady Administracyjnej nad organizacją Rady Stanu w 1832 r.*; (4) *Rada Administracyjna wobec rekonstrukcji ustroju administracyjnego po nadaniu Statutu organicznego dla Królestwa Polskiego w 1832 r.*; (5) *Kilka sumarycznych uwag o kształtującej się w 1832 r. sytuacji ustrojowopolitycznej Królestwa Polskiego na podstawie protokołów Rady Administracyjnej*, w: „Królestwo Polskie w okresie namiestnictwa Iwana Paskiewicza (1832-1856). System polityczny, prawo i statut organiczny z 26 lutego 1832 r.”). Podobnie jak opracowanie monograficzne poświęcone okresowi przedkonstytucyjnemu powyższe publikacje miały charakter studiów nad dziejami myśli administracyjnej w

Królestwie Polskim i skupiającej się na analizie wypowiedzi i projektów w toku prac praktycznych nad rekonstrukcją ustroju administracyjnego. Podobny charakter miał – oparty również na badaniach archiwalnych – artykuł poświęcony koncepcjom zorganizowania systemu szkolenia kadr urzędniczych w Królestwie Polskim pt. *System rekrutacji wykwalifikowanych kadr urzędniczych w konstytucyjnym Królestwie Polskim* („Miscellanea Historico-Iuridica”, T. 13). Natomiast częściowo odrębny charakter, choć pozostający także w tym obszarze tematycznym, miała publikacja pt. *Rola administracji w systemie politycznym Królestwa Polskiego do 1830 r.* (w: „System polityczny, prawo, konstytucja i ustrój Królestwa Polskiego 1815-1830”), która poświęcona jest syntetycznemu omówieniu problematyki ustroju administracyjnego w Królestwie Polskim.

V. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych po obronie pracy doktorskiej:

1. Ustrój administracyjny II Rzeczypospolitej. W latach 2010-2012 przedmiotem moich zainteresowań badawczych były zagadnienia z zakresu historii administracji w II Rzeczypospolitej. Prowadzone przeze mnie badania stanowiły rozwinięcie problematyki badawczej, którą zajmowałem się do 2010 r., przygotowując rozprawę doktorską pt.: *Zespolona administracja rządowa na ziemi wileńskiej w latach 1922-1939*. W wyniku tej pracy w 2012 r. ukazała się monografia pt. *Ustrój administracji ogólnej na Wileńszczyźnie w okresie międzywojennym*. W wydanej książce opublikowana została tylko ta część wcześniej napisanej pracy doktorskiej, w której omówiłem zagadnienia ustrojowo-prawne. Ponadto w stosunku do rozprawy doktorskiej poszerzyłem ramy chronologiczne pracy, obejmując nią cały okres międzywojenny. Rozbudowane spektrum badań pozwoliło na prezentację zgromadzonych przeze mnie (przede wszystkim w wyniku kwerend w Lietuvos Centrinis Valstybes Archyvas w Wilnie) i niewykorzystywanych dotąd zarówno w doktoracie, jak i w literaturze przedmiotu źródeł archiwalnych dotyczących administracji wileńskiej w strukturach Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich oraz w administracji Litwy Środkowej. Ponadto wydałem szereg publikacji poświęconych zagadnieniom ustroju administracyjnego w II Rzeczypospolitej: (1) *Rozporządzenie Prezydenta RP z 19 stycznia 1928 r. o organizacji i zakresie działania władz administracji ogólnej - przełom w budowie ustroju administracyjnego państwa polskiego doby międzywojennej* („Zeszyty Prawnicze. Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego” 2011, nr 11.3, ss. 95-123, ISSN-1643-8183),

(2) *Pozycja ustrojowa wojewody i starosty jako przedstawicielei rządów w latach 1919-1928* („Studia Iuridica Toruniensia” 2012, nr 11, ss. 11-45, ISSN 1689-5258); (3) *Administracja państwowa w konstytucji kwietniowej* („Imponderabilia. Biuletyn Piłsudczykowski” 2012, nr 14, ss. 233-255, ISSN 2080-8011); (4) *Przebudowa struktur administracyjnych na Wileńszczyźnie w związku z jej inkorporacją do Rzeczypospolitej w 1922 r. (Dzieje biurokracji na ziemiach polskich, red. A. Górak, K. Latawiec, D. Magier, t. IV, cz. 2, Lublin - Siedlce 2011, ss. 637-658, ISBN 978-83-62217-09-0)*; (5) *Odrębności ustroju samorządu terytorialnego na ziemi wileńskiej w okresie międzywojennym* (w: *Z problemów administracji. Administracja publiczna, red. T. Maciejewski, J. Gierszewski, Chojnice 2010, ss. 25-34, ISBN 978-83-62097-11-1*); (6) *Istoriko-prawowyje ustowia organizacji i funkcjonowania mestanowo samouprawlienija w Polsce, [w:] Uczrezenija – Soobsczestwa – Żytieli: Izbrannyje prawowyje problemy mestanowo samouprawlienija w Polsce, red. T. Bąkowski, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego 2015, współautor M. Michalak, s. 19-60, ISBN 978-83-7865-243-4.*

2. Historia polityczna województw wschodnich Rzeczypospolitej Polskiej w okresie międzywojennym. W latach 2010-2012 prowadziłem także badania nad historią polityczną województw wschodnich Rzeczypospolitej w okresie międzywojennym (ze szczególnym uwzględnieniem stosunków narodowościowo-wyznaniowych), również i w tym przypadku wykorzystując materiały źródłowe zgromadzone przed obroną rozprawy doktorskiej. Badania kontynuowałem, poszerzając ich zakres tematyczny, w związku z zaproszeniem mnie przez Stephana Stacha i Christhardta Henschela do uczestnictwa w cyklu sympozjów naukowych: „Minderheitenpolitik als Interaktion? Die staatlichen Institutionen der Zweiten Polnischen Republik und ihre *nichtpolnischen* Staatsbürger (1918-1939)”. Sympozja odbywały się w okresie od listopada 2010 r. do lutego 2011 r. i były organizowane przez Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas Uniwersytetu w Lipsku, Kompetenzzentrum Ostmitteleuropa (KOMOEL) oraz Institut Simon-Dubnow w Lipsku. Finalnym owocem pracy w ramach tego projektu była jedna z ważniejszych moich publikacji: *Relations Between the Local Administration of the Polish Eastern Territories and Non-Catholic Religious Associations in the Interwar Period* („Zeitschrift für Ostmitteleuropaforschung” 2013, nr 62, z. 2, ss. 91-118, ISSN 0948-8294). Wyniki badań z zakresu polityki narodowościowo-wyznaniowej prowadzonej przez państwo polskie w okresie międzynarodowym prezentowałem także w Rosji, uczestnicząc w „Международной молодежной научной школы” zorganizowanej przez Казанский национальный

исследовательский технологический университет we wrześniu 2012 r. Na konferencji: „Historical Memory and Dialogue of Cultures” wystąpiłem z referatem: *Relations Between the Local Administration of the Wilno Land and Russian Minority in the Interwar Period. The Impact of Historical Memory*, a następnie opublikowałem rozdział w książce: *Wzajmootnoszenija administracyj miestnowo samouprawlienija Wilniusa i ruskowo mienszynstwa w mieżwojennyj pieriod – wliianije istoricieskoj pamiaty* w książce pokonferencyjnej *Историческая память и диалог культур* (red. О.Н. Коршунова, Р.А. Набиев, С.А. Сергеев, А.Ю. Суслов, А.В. Карпов, Kazan 2013, t. 1, ss. 81-93, ISBN 978-5-7882-1353-8). Z kolei w Gruzji podczas dwutygodniowego pobytu organizowanego przez naukowców Ivane Javaxishvilis saxelobis Tbilisis saxelmts'ipo universit'et'i w maju 2011 r. wziąłem udział w konferencji zorganizowanej w Khulo z referatem *Polish Authorities and the Orthodox Church in the Interwar Period*, który następnie ukazał się w formie artykułu w publikacji pod redakcją Dariusza Szopera i Nico Surguladze: *Journal of Law. Special Edition* (Tbilisi 2012, ss. 76-81). Ponadto ukazały się następujące artykuły mojego autorstwa: „Program wołyński” w świetle protokołu ze zjazdu wojewodów z kresów wschodnich z 2-3 grudnia 1929 roku, napisany wspólnie z Przemysławem Dąbrowskim do „Przeglądu Humanistycznego” (2010, nr 3, ss. 205-225, ISSN 2080-931X) oraz *Autonomia ziemi wileńskiej w inkorporacyjnym programie polskiego rządu na przełomie 1921 i 1922 r. dla „Imponderabiliów. Biuletynu Piłsudczykowskiego”* (2013, nr 5, ss. 71-91, ISSN 2080-8011).

3. Konserwatyzm polski. W latach 2010-2012 kontynuowałem także rozpoczęte jeszcze przed doktoratem badania poświęcone dziejom polskiego konserwatyizmu. Pokłosiem tej pracy stały się dwa rozdziały w książkach: *Stańczycy spadkobiercami idei Wielopolskiego?*, napisany wspólnie z Anną Klimaszewską w publikacji pod redakcją Lecha Mażewskiego: „Próba ustrojowej rekonstrukcji Królestwa Polskiego w latach 1861 – 1862. W 150. rocznicę reform margrabiego Aleksandra Wielopolskiego” (Olsztyn 2012, ss. 152-162, ISBN: 978-83-62383-20-7) oraz *Elitaryzm w myśli politycznej konserwatystów wileńskich doby międzywojennej* w publikacji pod redakcją Ewy Kozerskiej, Piotra Sadowskiego i Andrzeja Szymańskiego: „Egalitaryzm i elitaryzm. Tradycja i przyszłość Europy” (Opole 2012, ss. 231-250, ISBN 978-83-7395-479).

4. Administracja i myśl administracyjna Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego na tle porównawczym. Studia nad administracją i myślą administracyjną w pierwszej połowie XIX w. zainicjowałem w 2012 r. Wyniki prowadzonych przeze mnie badań przedstawiałem w następujących referatach wygłaszanych na konferencjach w Polsce:

(1) *Prawne i polityczne uwarunkowania statusu ministra Księstwa Warszawskiego* na XXIV Ogólnopolskim Zjeździe Historyków Prawa: „Prawo a polityka. Polityczne uwarunkowania prawa czy prawne uwarunkowania polityki?”, zorganizowanym przez Uniwersytet Łódzki we wrześniu 2012, (2) *Podział resortowy administracji Księstwa Warszawskiego – węzłowe zagadnienia*, podczas konferencji międzynarodowej: „*Regnare et administrare. Z dziejów ustroju i prawa administracyjnego*”, zorganizowanej przez Uniwersytet Jagielloński w maju 2012, *Rekonstrukcja systemu zarządu lokalnego w powstaniu listopadowym* na konferencji: „*Królestwo Polskie 1830-1833. Od państwa do rozpoczęcia procesu jego likwidacji*”, zorganizowanej przez Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, w marcu 2014 r., (3) *Law in the Service of Ideology – from the German Science of Public Affairs (Polizeiwissenschaft) to the Rule of Law (Rechtstaat)* na konferencji: „*Law and Ideology*” zorganizowanej przez Uniwersytet Wrocławski w czerwcu 2014 r., (4) *Nauki administracyjne w Wydziale Prawa i Administracji Królewsko-Warszawskiego Uniwersytetu* na XXV Zjeździe Historyków Prawa: „*Nauka i nauczanie prawa w przeszłości i współcześnie*” zorganizowanym przez Uniwersytet Jagielloński we wrześniu 2014 r. W wydawnictwach krajowych ukazał się też szereg artykułów i rozdziałów w książkach poświęconych problematyce ustrojowej i administracyjnej w Księstwie Warszawskim i w Królestwie Polskim: *Rola administracji w systemie politycznym Królestwa Polskiego do 1830 r. oraz Ustawa konstytucyjna Królestwa Polskiego w poglądach księcia Franciszka Ksawerego Druckiego-Lubeckiego* – obie publikacje w opracowaniu pod redakcją Lecha Mażewskiego: „*System polityczny, prawo, konstytucja i ustrój Królestwa Polskiego 1815-1830. W przededniu dwusetnej rocznicy powstania unii rosyjsko-polskiej*” (Radzymin 2013, ss. 133-154, ISBN: 978-83-60748-42-8). Artykuł: *Podział resortowy administracji Księstwa Warszawskiego* ukazał się w „*Przeglądzie Prawa Publicznego*” (2014, nr 2, ss. 93-112 i 281-296, ISSN 1896-8996), artykuł: *Prawne i polityczne uwarunkowania statusu ministra w Księstwie Warszawskim* – w „*Studiach z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego*” (2013, nr XVI, s. 151-168, ISSN 1773-0335), artykuł: *Miejsce resortu spraw wewnętrznych w podziale resortowym Księstwa Warszawskiego* – w „*Krakowskich Studiach z Historii Państwa i Prawa*” (2013, nr 7, ss. 405-422, ISSN 2084-4115), zaś artykuł: *System rekrutacji wykwalifikowanych kadr urzędniczych w konstytucyjnym Królestwie Polskim* w „*Miscellanea Historico-Iuridica*” (2014, nr 13, ss. 117-140, ISSN 1732-9132). Ostatni z wyżej wymienionych artykułów zaliczyłem do publikacji wchodzących w skład mojego podstawowego osiągnięcia naukowego, podobnie jak i rozdziały w książkach: (1) *Rekonstrukcja zarządu wojewódzkiego i obwodowego w latach 1830-1831*, (2) *Rada*

Administracyjna a implementacja Statutu organicznego z 1832 r. i problem utrzymania w mocy dotychczasowego prawodawstwa, (3) Samoograniczanie contra legem? Rada Administracyjna wobec problemu dostosowania własnej organizacji do Statutu organicznego dla Królestwa Polskiego wiosną 1832 r., (4) Rada Administracyjna wobec rekonstrukcji ustroju administracyjnego po nadaniu Statutu organicznego dla Królestwa Polskiego w 1832 r., (4) Kilka sumarycznych uwag o kształtującej się w 1832 r. sytuacji ustrojowopolitycznej Królestwa Polskiego na podstawie protokołów Rady Administracyjnej oraz (5) Alternatywna legislatura? Wiosenna debata ustrojowa Rady Administracyjnej nad organizacją Rady Stanu w 1832 r., które zostały opublikowane w książkach pod redakcją Lecha Mażewskiego: „Przemiany ustrojowe Królestwa Polskiego w latach 1830-1833” (Radzymin 2014, ss. 101-118, ISBN 978-83-60748-60-2) oraz „Królestwo Polskie w okresie namiestnictwa Iwana Paskiewicza (1832-1856). System polityczny, prawo i statut organiczny z 26 lutego 1832 r.” (Radzymin 2015, ss. 147-162, 187-216, 281-312). Ponadto w 2017 r. ukaże się artykuł: *Epuracja urzędników w powstaniu listopadowym – przyczynek do dziejów polskiej biurokracji*, przyjęty już do druku przez redakcję „Kwartalnika Historycznego” (2017, nr 3, ISSN 0023-5903).

Problematyka z zakresu historii administracji, myśli administracyjnej oraz polskiego konstytucjonalizmu prezentowana była też przeze mnie za granicą w następujących referatach: (1) *Theories of Modern Administration on the Polish Territories in the First Half of 19th Century – Polish and Foreign Traditions* (UK IVR Annual Conference „Legal Theory and Legal History: A Neglected Dialogue?” zorganizowanej w kwietniu 2013 r. przez University of London, Queen Mary); (2) *Legal Transfers and National Traditions: Patterns of Modernization of the Public Administration in Polish Territories at the Turn of the 18th and 19th Century* (Juris Diversitas 2016 Annual Conference: „Unity and/or Diversity - Unité ou diversité” zorganizowanej w Baton Rouge przez Louisiana State University Law Centre w czerwcu 2016 r.) oraz (3) *Rule of Law as a Foundation of Polish Constitutionalism and Liberalism at the Turn of 18th and 19th Century* (Critical Legal Conference „Turning Points” zorganizowanej w Cantenbury przez University of Kent we wrześniu 2016 r. Ponadto ukazała się na razie jedna publikacja zagraniczna: *Juridization as an Ideology of Polizeiwissenschaft in 18th Century* – artykuł opublikowany w „Journal on European History of Law” (2017, nr 7, ss. 76-84, ISSN 2042-6402). Natomiast do druku został złożony rozdział *Transfers and National Traditions: Patterns of Modernization of the Public Administration in Polish Territories at the Turn of the 18th and 19th Century*, który ukaże się w tomie 2: „Public Law”

publikacji „Culture – Identity – Legal Instrumentalism” (materiały pokonferencyjne z 4th Biennial European Society for Comparative Legal History Conference w Gdańsku-Gdyni) pod redakcją Anny Klimaszewskiej i moją. Oczekujemy na uzyskanie zgody, aby publikacja ta ukazała się jako tom II w serii Studies in the History of Private Law wydawnictwa Brill-Nijhoff (Leiden-Boston).

Rozprawa habilitacyjna oraz wyżej wymienione wystąpienia konferencyjne i publikacje stanowią wykonanie bądź pozostają w związku z realizacją grantu przyznanego mi przez Narodowe Centrum Nauki w 2014 r. na realizację projektu *Myśl administracyjna w Królestwie Polskim w latach 1814–1831* (SONATA, nr rej. UMO-2013/11/D/HS5/01901). Celem prowadzonych badań było sprawdzenie, na jakim etapie rozwoju znajdowała się ówczesna polska myśl administracyjna na tle europejskiej myśli administracyjnej. W związku z tym badania koncentrowały się na problemie, w jakim stopniu była to myśl oryginalna, a zarazem genetycznie związana z dorobkiem myśli administracyjnej okresu stanisławowskiego i Księstwa Warszawskiego, a w jakim stopniu, korzystała, odwoływała się, bądź wprost przenosiła na polski grunt rozwiązania zastosowane w innych państwach i teoretyczny dorobek myśli administracyjnej zachodnioeuropejskiej.

Natomiast dalsze badania w tym obszarze tematycznym wiążą się z zaproszeniem mnie w lutym 2017 r. do współpracy naukowej w charakterze External Support (ten sam status w projekcie posiada jeszcze dwóch profesorów z Hiszpanii i Wielkiej Brytanii) w projekcie European Research Council Advanced Grant (nr 339529): „Reconsidering Constitutionalism Formation: Constitutional Communication by Drafting, Practice and Interpretation in 18th and 19th century Europe” (ReConFort), który określany jest jako „the highest academic recognition in Europe [...] to a female legal scholar in Germany, and a first for the University of Passau” . Kierownikiem projektu jest Ulrike Müssig z Universität Passau. W ramach współpracy zobowiązałem się do przygotowania monografii: *In The Course of Construction The New Administrative System For The Kingdom of Poland (1813–1818): Concepts and Normative Realizations*. Zgodnie z harmonogramem ustalonym z kierownikiem projektu praca (na razie przygotowałem manuskrypt w języku polskim) zaczyna być obecnie (od listopada) tłumaczona na język angielski, aby mogła być przedłożona w lutym 2018 r. do ostatecznej akceptacji kierownika projektu, a następnie ma zostać wydana w serii Studies in the History of Law and Justice wydawnictwa Springer, zgodnie z założeniami Ulrike Müssig jako członka Rady Naukowej tej serii wydawniczej. Pierwsza część pracy stanowi syntezę wyników badań, jakie szczegółowo zostały omówione w rozprawie habilitacyjnej (lata 1813–

1815). Natomiast w drugiej części (obejmującej okres 1816–1818) koncentruję się na problematyce implementacji postanowień konstytucyjnych w pierwszym liberalnym okresie istnienia kongresowego Królestwa Polskiego. Ponadto w przygotowanym manuskrypcie rozbudowałem część przedstawiającą specyfikę polskich uwarunkowań polityczno-ustrojowych oraz ewolucję myśli politycznej na przełomie XVIII i XX w. Prezentacja wyników badań prowadzonych przeze mnie będzie miała miejsce w lutym 2018 r. na konferencji ReConFort „Justiciability of Politics” organizowanej przez Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, podczas której wystąpię też z referatem *The sovereignty and the ministerial responsibility in the course of work on the constitution for the Kingdom of Poland, 1814-1815*. Natomiast wcześniej, bo w grudniu 2017 r. przedstawię referat *Concepts for rebuilding the Napoleonic model of local administration of Poland in the years 1814–1816* przyjęty na konferencję „Administration territoriale et représentants de l’État / Territorial governance and state representatives” organizowaną przez Open Universiteit w Brukseli.

5. Prawo jako instrument rozwoju życia gospodarczego ziem polskich w pierwszej połowie XIX w. W 2013 r. uzyskałem grant przyznany przez Joint Center for History and Economics of Harvard University & University of Cambridge (konkurs History Project) na realizację projektu „How to Rebuild a Feudal World? The Backward Poland at the Turn of the 18th and 19th Centuries in Clash with the West-European Law and Economic Thought”. Założeniem projektu było przedstawienie ożywionej debaty, jaka toczyła się od końca XVIII w. w kręgach przedstawicieli polskiej myśli ekonomicznej na temat wyboru optymalnej drogi reform gospodarczych na tle przeobrażeń feudalnego społeczeństwa i anachronicznego państwa przy użyciu instrumentów prawnych. Projekt był realizowany wspólnie z Anną Klimaszewską i miał na celu zarówno popularyzację wiedzy o kierunkach rozwoju prawa i myśli ekonomicznej na ziemiach polskich na przełomie XVIII i XIX w., jak i przygotowanie się do realizacji kolejnego projektu – stanowiącego rozwinięcie i ściślejsze ukierunkowanie tychże badań – poświęconego problematyce stosowania francuskiego prawa handlowego na ziemiach polskich.

W rezultacie w 2014 r. rozpocząłem prace badawcze jako główny wykonawca w projekcie finansowanym przez Narodowe Centrum Nauki: „Implementacja zasad francuskiego prawa handlowego w Księstwie Warszawskim, konstytucyjnym Królestwie Polskim i Rzeczypospolitej Krakowskiej – *Code de commerce* w zderzeniu z polskimi realiami”, kierowanym przez Annę Klimaszewską (nr rej. 2013/09/B/HS5/02617, konkurs OPUS). Projekt miał na celu ustalenie, jaki kształt przybrało w Księstwie Warszawskim, a następnie w

konstytucyjnym Królestwie Polskim i Rzeczypospolitej Krakowskiej prawo handlowe ukształtowane w znacznym stopniu (ale nie tylko) poprzez recepcję *Code de commerce*. Główny problem badawczy sprowadzał się do poszukiwania informacji na temat stosowania tego prawa w praktyce: jak rozumiane były poszczególne instytucje prawa handlowego przez polskie społeczeństwo i władze państwowe, jak były one wykorzystywane i oceniane w praktyce, a także, jakie było nastawienie władz do prawa handlowego *in corpore* i poszczególnych jego części jako instrumentu sprzyjającego rozwojowi gospodarczemu kraju. Dodatkowy, ale istotny, aspekt badań wynikał z analizy prawnoporównawczej, dla której z jednej strony punktem odniesienia było z jednej strony funkcjonowanie zrębów prawa handlowego na podstawie dawnego prawa polskiego, z drugiej zaś strony funkcjonowanie prawa handlowego w innych krajach, w szczególności we Francji. W ramach projektu byłem odpowiedzialny przede wszystkim – z jednej strony – za analizę stosunków gospodarczych i myśli ekonomicznej na ziemiach polskich w pierwszej połowie XIX w. – z drugiej strony – za poszukiwanie, selekcjonowanie i opracowywanie archiwalnych materiałów źródłowych, głównie orzeczeń sądowych w sprawach handlowych i aktów notarialnych dokumentujących czynności handlowe.

W ramach realizacji tych projektów wygłosiłem (bądź współuczestniczyłem w przygotowaniu) następujących referatów: *Backward Poland at the Turn of 18th and 19th Century in Clash with West-European Economic and Administrative Thought* – referat wygłoszony na konferencji: „Commerce, Corporation and the Law” zorganizowanej przez Princeton University we wrześniu 2013 r.; *Polish Intellectual Elites in the Face of West-European Industrialization and Liberalism at the Turn of 18th and 19th Century* – referat wygłoszony na Critical Legal Conference: „Power, Capital, Chaos” zorganizowanej przez University of Sussex w Brighton we wrześniu 2015 r. Zostałem także zaproszony do udziału w „9th Conference in Legal History in the Baltic Sea Area” w Tartu i w Tallinie w maju 2018 r., podczas której wygłoszę referat *Industrialisation as a program of transformation rural country of Poland at the beginning of 19th century*. Ukazały się także następujące publikacje mojego autorstwa bądź współautorstwa: (1) *The Implementation of French Codes on the Polish Territories as Instrument of Modernization – Identifying Problems with Selected Examples* (współautorka Anna Klimaszewska) jako rozdział w książce „Le droit comparé et.../ Comparative Law and...” pod redakcją Alexisa Albariana i Oliviera Moréteau (Aix-Marseille 2015, ss. 75-84); (2) *Główne problemy polityki gospodarczej Królestwa Polskiego w epoce paskiewiczowskiej* jako rozdział w książce „Królestwo Polskie w okresie

namiestnictwa Iwana Paskiewicza (1832-1856). System polityczny, prawo i statut organiczny z 26 lutego 1832 r.” pod redakcją Lecha Mażewskiego (Radzymin 2015, ISBN 978-83-60748-7-0, ss. 37-60); (3) *Stosowanie norm francuskiego Kodeksu handlowego w Księstwie Warszawskim, konstytucyjnym Królestwie Polskim i Rzeczypospolitej Krakowskiej w świetle aktów notarialnych* – artykuł we współautorstwie z Anną Klimaszewską w „Studiach z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego” (2016, nr XIX, ISSN 1773-0335, s. 135-146); (4) *Z zagadnień stosowania francuskiego Kodeksu handlowego z 1807 r. na ziemiach polskich – pojęcie czynności handlowych w wybranych orzeczeniach Sądu Apelacyjnego Wolnego Miasta Krakowa* artykuł we współautorstwie z Anną Klimaszewską przyjęty do druku w „Studiach z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego” (2017, nr XX, ISSN 1773-0335).

W 2018 r. projekt „Implementacja zasad francuskiego prawa handlowego w Księstwie Warszawskim, konstytucyjnym Królestwie Polskim i Rzeczypospolitej Krakowskiej” zostanie sfinalizowany poprzez wydanie przeze mnie we współautorstwie z Anną Klimaszewską dwóch opracowań monograficznych: polsko- i anglojęzycznego.

6. Kodyfikacja narodowa jako instrument modernizacji. W 2013 r. wspólnie z dr Anną Klimaszewską i w związku z działalnością członkowską w European Society for Comparative Legal History zainicjowaliśmy badania nad koncepcjami tworzenia polskich kodyfikacji na ziemiach polskich. W pierwszym etapie przygotowawczym zaowocowały one następującymi referatami konferencyjnymi w większości przygotowywanymi wraz z Anną Klimaszewską: (1) *Visions of the Legal Status and Role of Women within the Family – Polish and Foreign Traditions of the Polish Territories from the Napoleonic Code until the Civil Code of the Kingdom of Poland* – referat przygotowany na XIX Annual Forum of Young Legal Historians: „(Wo)Men in the Legal History” zorganizowane przez Université Lille Nord de France oraz Universiteit Gent w maju-czerwcu 2013 r.; (2) *Contamination of Different Penal Systems in the Duchy of Warsaw and the Kingdom of Poland – Polish and Foreign Traditions* – referat przygotowany na Juris Diversitas 2013 Annual Conference: „Diffusion: an International, Interdisciplinary Conference on Comparative Law” zorganizowaną przez Institut suisse de droit compare w Lozannie w lipcu 2013 r.; (3) *Earthquakes of Polish Legal Tradition*, referat przygotowany na Third Biennial Conference of European Society for Comparative Legal History: „Tradition and Changes” zorganizowaną przez Università di Macerata w lipcu 2014 r.; (4) *Implementation of French Codes on the Polish Territories as an Instrument of Modernization* – referat przygotowany na Juris Diversitas 2014 Annual Conference: „Comparative Law and .../Le droit comparé et ...” zorganizowaną przez Aix-

Marseille Université także w lipcu 2014 r.; (5) *Codification nationale ou droit français? Les dilemmes polonais du début du XIXème siècle* – referat przygotowany na „Troisièmes journées juridiques franco-polonaises” zorganizowane przez Uniwersytet Jagielloński w listopadzie 2014 r.; (6) *Legal Transfers and the Process of Building National Legal Identity in Central Eastern Europe before Second World War* referat przygotowany na Critical Legal Conference: „Law, Space and Political” zorganizowaną przez Uniwersytet Wrocławski we wrześniu 2015 r. Ponadto na ostatniej z wymienionych konferencji zorganizowałem i poprowadziłem stream: „Centre and Peripheries: the Politics of Legal Transfers” składający się z dwóch paneli konferencyjnych. Uczestnicy streamu zostali zobowiązani do przeprowadzenia krytycznej refleksji nad zagadnieniem polityk realizowanych przy przeprowadzaniu transferów prawnych (repcji). Podstawowe założenie badawcze stanowiła teza, że zapożyczanie instytucji prawnych z innych krajów jest uwarunkowane nie tylko czysto normatywnymi potrzebami, ale również względami politycznymi. W debatach panelowych wzięli udział referenci z Brazylii (Cecilia Caballero Lois z Federal University of Rio de Janeiro i Letícia Garcia Ribeiro Dyniewicz z Pontificia Universidade Católica do Rio de Janeiro), Meksyku (Israel Cedillo Lazcano z Fundación Universidad de las Américas w Puebla), Chin (Mingzhe Zhu z China University of Political Science and Law), Holandii (Rafał Mańko z University of Amsterdam) oraz Polski (Maria Lewandowicz z Uniwersytetu Gdańskiego).

W dniach 28 czerwca – 1 lipca 2016 r. zorganizowałem wspólnie z dr Anną Klimaszewską (jako główni koordynatorzy Komitetu Organizacyjnego złożonego z pracowników Katedry Historii Prawa Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego) 4th Biennale ESCLH Conference: „Culture – Identity – Legal Instrumentalism”. W konferencji wzięło udział ponad 150 naukowców z przeszło 30 krajów świata, w tym kilkudziesięciu światowej sławy profesorów historii prawa, m.in. Luigi Lacché (Università di Macerata), Dirk Heirbaut (Universiteit Gent), Aniceto Masferrer (Universidad de Valencia), Assaf Likhovsky (Tel Aviv University), Richard Helmholz (University of Chicago), Heikki Pihlajamäki (University of Helsinki), Phillip Hellwege (Universität Augsburg), Marju Luts-Sootag (Universitas Tartuensis), Cristiano Paixão (Universidade de Brasília), Steven Wilf (University Connecticut). W ramach organizacji konferencji byłem odpowiedzialny m.in. za opracowanie ram tematycznych, selekcję przyjmowanych referatów, ułożenie programu oraz opracowanie książek pokonferencyjnych. Problematyka analizowana w referatach oraz w rozdziałach do opracowań pokonferencyjnych koncentrowała się na instytucjach prawnych jako na

instrumentach przemiany rzeczywistości przez pryzmat analizy technik prawnych (ujęcie funkcjonalne) bądź realizowanych celów (ujęcie aksjologiczne). W odniesieniu do pierwszego ujęcia przyjmowane były referaty, a następnie opracowywane artykuły, w których analizowana była kwestia tworzenia prawa i sposobów jego przebudowy, szczególnie z uwzględnieniem specyfiki prawa powstałego na gruncie rodzimym a problemów związanych z recepcją prawa obcego. W odniesieniu do drugiego ujęcia przedmiot badań stanowiło zagadnienie sposobów, w jakich prawo służyło do realizacji określonych celów, zwłaszcza jako instrument modernizacji bądź służący do realizacji celów określanych jako narodowe. Wydarzeniami towarzyszącymi konferencji były m.in. debaty poświęcone najnowszej historii prawno-politycznej Polski z udziałem Lecha Wałęsy i Bronisława Komorowskiego („Pozycja Polski w Europie i świecie – wczoraj, dziś i jutro”) oraz wybitnych prawników Ewy Łętowskiej i Jerzego Stępnia („Przemiany polskiego prawa i kultury prawnej na przełomie XX i XXI w. w perspektywie porównawczej”). W wydarzeniu partycypowało szereg instytucji partnerskich m.in. samorządy miasta Gdańska, Gdyni i Sopotu oraz Województwa Pomorskiego, samorząd adwokacki i radcowski, Muzeum Historyczne miasta Gdańska oraz Europejskie Centrum Solidarności.

Jednym z celów konferencji była promocja badań prowadzonych przez zespół badawczy European Society for Comparative Legal History w ramach projektu: „The Legal Transplants and the Building of National Legal Identity in Central Eastern Europe”. Założenia projektu zostały opracowane przez mnie wspólnie z Manuelem Gutaniem (Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu) i przyjęte przez Radę Wykonawczą ESCLH w 2015 r. W skład zespołu badawczego weszli także Martin Belov (Sofijski uniwersytet „Sw. Kliment Ohridski”), Peter Cserne (University of Hull) i Anna Klimaszewska. Projekt koncentruje się na komparatystycznych badaniach nad specyfiką kultur prawnych krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Centralne zagadnienie badawcze stanowi problematyka aksjologicznych i ideologicznych założeń, na jakich opierały się systemy prawne państw tego regionu oraz stopień, w jakim ich twórcy czerpali z własnej tradycji prawnej bądź z dorobku państw zachodnioeuropejskich. Wyniki badań zespołu zostały zaprezentowane podczas 4th Biennale ESCLH Conference: „Culture – Identity – Legal Instrumentalism” w panelu „The Legal Transplant and the Building of National Legal Identities in Central Eastern Europe”. Następnie przygotowana została seria artykułów poświęconych problematyce „national legal identity” w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, które zostaną wydane w publikacji pokonferencyjnej „Culture – Identity – Legal Instrumentalism” pod redakcją Anny

Klimaszewskiej i moją, a także w „Romanian Journal of Comparative Law” (red. nac. Manuel Gutan).

Badania prowadzone we współpracy międzynarodowej są przeze mnie kontynuowane w ramach krajowego projektu badawczego „Kodyfikacja narodowa – fantazmat czy realna alternatywa? W kręgu debat nad rodzimym systemem prawa sądowego w konstytucyjnym Królestwie Polskim” (nr rej. 2015/18/E/HS5/00762; SONATA BIS). Projekt jest realizowany (przez okres 2016-2021) na Uniwersytecie Gdańskim pod kierownictwem dr Anny Klimaszewskiej i finansowany przez Narodowe Centrum Nauki. Celem badawczym projektu jest analiza prac i debat prowadzonych przez polskie elity Królestwa Polskiego nad cechami, którym powinien odpowiadać przyszły system prawa sądowego. Przyjęte zostało założenie, iż ideologiczną przesłanką podjęcia tychże prac była potrzeba stworzenia rodzimego dzieła, dostosowanego do polskich zwyczajów i przyzwyczajzeń oraz narodowego charakteru i ducha. Z jednej strony przedmiotem analizy zostały objęte inspiracje, motywacje, faktyczne zdolności oraz szerokość horyzontów myślowych ówczesnych elit. Z drugiej strony celem badań jest ustalenie, jak przedstawiciel polskiej elity z początku XIX w. postrzegał pierwiastek narodowy w odniesieniu do prawa, czym dla niego była tradycja prawna i w jakim stopniu mogła ona stanowić część składową przyszłej kodyfikacji wobec fundamentalnych przemian rzeczywistości. W skład zespołu badawczego wchodzi także Piotr Pomianowski, Tomasz Królasik (obaj z Uniwersytetu Warszawskiego) oraz Paulina Kamińska (Uniwersytet Łódzki). W projekcie jestem odpowiedzialny za opracowanie monografii poświęconej ustrojowi sądownictwa oraz współodpowiedzialny za przygotowanie książki dotyczącej ogólnych założeń kodyfikacji Królestwa Polskiego. Do tej pory efekt realizacji projektu stanowią artykuły: *Concept of National Codification and the Problem of Non-Adaptability of National Legal Heritage in the Eve of Congress Poland* („Romanian Journal of Comparative Law” 2017, vol. 8, ISSN 2066-6918, ss. 7-31), *Controversial Transplant? The Debate on the Adaptation of the Napoleonic Code on Polish Territory in the Early Nineteenth Century* („Journal of Civil Law Studies” 2018, vol. 11, issue 1, ISSN 1944-3749, artykuł przyjęty do druku), *Prace Komitetu Cywilnego Reformy nad nową regulacją małżeństw katolickich w 1814 r.* („Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa”, ISSN 2084-4115, artykuł złożony do druku). Dwa ostatnie artykuły zostały napisane we współautorstwie z Anną Klimaszewską. W związku z realizacją tego projektu zostałem również zaproszony do wygłoszenia referatu *Concepts of National Codification in the Light of Statements by Jan Wincenty Bandtkie and Antoni Wyczechowski (1815)* na konferencji „Law,

Legal Language, and Ideas of Justice in Poland: On the Consequences of Socio-Political Upheaval from the 18th to the 21st Century” zorganizowanej przez Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg w marcu 2017 r. Od organizatorek przedsięwzięcia Yvonne Kleinemann i Pauliny Gulińskiej-Jurgiel otrzymałem też wstępną ofertę dalszej współpracy przy prowadzeniu badań historyczno-prawnych przez Aleksander-Brückner-Zentrum für Polenstudien w Halle, które zostały zainicjowane w związku z organizacją przedmiotowej konferencji.

W ramach badań nad zagadnieniami kodyfikacyjnymi od bieżącego roku biorę także udział w projekcie badawczym „Pomiędzy modernizacją a narodowym. Ideologia i aksjologia twórców polskiego prawa prywatnego w XX w.” (nr rej. 2016/2/B/HS5/03221; OPUS) wykonywanym na Uniwersytecie Gdańskim (okres realizacji: 2017-2020) i finansowanym przez Narodowe Centrum Nauki. Kierownikiem projektu jest Anna Machnikowska, zaś w skład zespołu badawczego wchodzi także Anna Klimaszewska i Rafał Mańko (Universiteit van Amsterdam). Zasadniczym celem projektu jest analiza założeń ideologicznych i aksjologicznych twórców i reformatorów polskiego systemu prawa prywatnego w XX w. Główną tezę badawczą stanowi założenie, że podstawową oś debat prowadzonych w toku budowy, czy też przebudowy systemu polskiego prawa prywatnego w każdym z analizowanych okresów dziejowych wyznaczały z jednej strony potrzeby związane z umacnianiem własnej tożsamości narodowej i interesów narodowych polskiego społeczeństwa, których realizacja mogła odbywać się za pomocą prawa ściśle dopasowanego do polskich potrzeb i specyfiki; z drugiej strony pragnienia modernizacyjne, które skłaniały do wykorzystywania obcych wzorców i podążania drogą krajów, których kierunek rozwoju prawa i kultury został uznany za godny naśladowania. W projekcie jestem współodpowiedzialny za opracowanie części monografii obejmującej okres międzywojenny, jak również za przygotowanie innych prac projektowych: referatów konferencyjnych i publikacji zadeklarowanych we wniosku badawczym.

Prowadzone przeze mnie badania wiążą się z licznymi wyjazdami nie tylko na konferencje naukowe oraz w związku z projektami realizowanymi w międzyuczelnianych zespołach badawczych, ale także ze względu na konieczność gromadzenia materiałów źródłowych. Wszystkie realizowane przeze mnie projekty oparte są na źródłach archiwalnych, które pozyskiwałem, odbywając kwerendy w następujących instytucjach: (1) Archiwum Państwowe w Kielcach w lipcu 2013 r., (2) Archiwum Narodowe w Krakowie (w tym w Oddziale w

Spytkowicach) oraz działy rękopisów Biblioteki PAN i PAU w Krakowie, Biblioteki Książąt Czartoryskich w Krakowie i Biblioteki Jagiellońskiej w maju i w czerwcu 2011 r., w maju 2013 r., w marcu 2015 r. i w listopadzie 2016 r., (3) Archiwum Państwowe w Lublinie oraz Dział Rękopisów Biblioteki Publicznej im. Łopacińskiego w Lublinie w lipcu 2012 r., w czerwcu 2013 r. i w październiku 2016 r., (4) Archiwum Państwowe w Łodzi w lutym 2016 r., (5) Archiwum Państwowe w Płocku i Biblioteka im. Zielińskich TPN w lipcu 2013 r. i w lipcu 2017 r., (6) Archiwum Państwowe w Poznaniu i Biblioteka im. Raczyńskich w Poznaniu w lutym 2016 r., (7) Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum m. st. Warszawy oraz działy rękopisów Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego i Biblioteki Narodowej w grudniu 2010 r., w maju i w czerwcu 2011 r., w styczniu i w lutym 2013 r., w lipcu 2013 r., w styczniu 2015 r., w styczniu, kwietniu i grudniu 2016 r. oraz w lipcu 2017 r. (8) Dział rękopisów Biblioteki im. Ossolińskich we Wrocławiu w czerwcu 2014 r.; (9) Gosdarstvennyj Archiv Rossijskoj Federacji w Moskwie oraz Rossijskij Gosudarstvennyj Archiv Drevnich Aktov w Moskwie w maju 2017 r., (10) Rossijskij Gosudarstvennyj Istoriceskij Archiv w Petersburgu w lutym 2017 r., (11) Lietuvos Centrinis Valstybes Archyvas w Wilnie, Lietuvos Mokslu Akademijos Biblioteka w Wilnie i Biblioteka Vilniaus Universitetas w kwietniu 2010 r., (12) Bibliothèque royale de Belgique w Brukseli w październiku 2016 r., (13) Archives Nationales w Paryżu, Bibliothèque nationale de France, Bibliothèque interuniversitaire Cujas oraz Bibliothèque Clignancourt (Paris-Sorbonne) w październiku 2014 r. oraz w październiku 2015 r. (kwerendy połączone z pobytem w Stacji Naukowej PAN w Paryżu).

7. Podsumowanie. Podsumowując, mój dorobek naukowo-badawczy uzyskany po otrzymaniu stopnia doktora obejmuje 40 publikacji (wliczając publikacje już przyjęte do druku, nie wliczając zaś publikacji tylko złożonych), w tym 9 publikacji obcojęzycznych (7 anglojęzycznych i 2 rosyjskojęzyczne), w postaci artykułów w recenzowanych czasopismach naukowych lub rozdziałów w opracowaniach naukowych (łącznie ok. 277 punktów). Ponadto uczestniczyłem w 34 konferencjach naukowych, przygotowując 13 referatów na konferencje w Stanach Zjednoczonych (2), Wielkiej Brytanii (3), Niemczech (2), Francji (1), Włoszech (1), Szwajcarii (1), Belgii (1), Rosji (1) i Gruzji (1), 3 referaty na międzynarodowe konferencje anglojęzyczne w Polsce, 3 referaty na polskie zjazdy historyków państwa i prawa, 2 referaty na międzynarodowe konferencje w Polsce oraz 3 referaty na ogólnokrajowe konferencje. Ponadto w ramach badań archiwalnych i innych pobytów naukowych odbyłem

kilkadziesiąt wyjazdów (o łącznym czasie około roku) do różnych instytucji krajowych i zagranicznych.

Misha Gajdar